

پروپوزال چیست و در تنظیم آن چه نکاتی باید رعایت شود؟

مقدمه

طرح تحقیق، مهم ترین و اصلی ترین بخش یک کار تحقیقی و پژوهشی است، طرح تحقیق (Proposal) اصل تحقیق نیست، بلکه طرح اولیه و طرح پیشنهادی تحقیق است، طرح تحقیق در واقع شبیه طرح اولیه و پیشنهادی یک ساختمان است که توسط ارشیتکت (پژوهشگر یا محقق) ارکان اصلی آن طراحی و محاسبه شده و به صورت نقشه و ماکت ساختمان در آمده است و چنانچه یک مهندس خبره (استاد راهنما) به آن نگاه کند، بتواند ساختمانی را (پژوهشی را) که بر اساس این نقشه شکل می گیرد، از قبل برای خود تجسم کند. پژوهشگری که قصد تحقیق دارد، ابتدا باید برای پژوهش مورد نظر خود طرح تحقیق بنویسد. طرح تحقیق در واقع نقشه انجام تحقیق است و راهنمای محقق برای عملیاتی کردن و اجرای تحقیق است. هر چند انتخاب موضوع و فرایند تهیه و تکمیل یک پروپوزال به راحتی و در مدت زمانی کوتاه انجام می شود، ولی باید توجه داشت که پروپوزال در واقع پیشنهادیه تحقیق بوده و به منزله نقشه های محاسباتی ساختمان است، لذا چنانچه با دقت و با محاسبات دقیق طراحی گردد، پژوهشگر در انجام مراحل بعدی با مشکل اساسی روبرو نخواهد شد. به عبارت دیگر چنانچه دانشجویی عنوان پژوهش خود را درست انتخاب کرده باشد و تمامی ارکان و اجزاء پروپوزال به ویژه طرح مسئله، اهمیت و ارزش تحقیق، تاریخچه مطالعات، اهداف، سئوالات، فرضیه ها و روش و مراحل انجام تحقیق را به طور دقیق و کامل تهیه کرده باشد، در انجام پژوهش با مشکلاتی از جمله سر درگمی و ابهام روبرو نخواهد شد، به طوری که گفته می شود پژوهشگری که طرح تحقیق خود را به طور دقیق، روشن و کامل نوشته، به نظر می رسد بیش از ۵۰ درصد رساله یا پایان نامه خود را تهیه کرده است.

اجزاء تشکیل دهنده طرح تحقیق

۱- عنوان تحقیق

نخستین گام در انجام تحقیق، تعیین عنوان تحقیق است. هیچ پژوهشگری نمی تواند بدون مشخص شدن عنوان تحقیق، پژوهش را آغاز کند. عنوان به منزله مقصد و طرح نهایی انجام پژوهش است و لذا در تعیین و انتخاب آن توجه به نکات زیر ضروری است:

- بهتر است عنوان تحقیق نه خیلی کوتاه، نه خیلی طولانی، بلکه مختصر، جامع، رسا و غیر سئوالی باشد.
- بهتر است در ابتدای عنوان از واژه هایی چون: بررسی، ارائه الگو، مطالعه، طراحی، تحلیلی، تبیین و ... استفاده شود.
- بهتر است در عنوان تحقیق به نوعی متغیرهای مستقل و وابسته نشان داده شوند .
- موضوع تحقیق باید نو و جدید باشد .
- عنوان پژوهش باید ارزش تحقیق داشته باشد .

- پژوهشگر باید توان انجام تحقیق را داشته باشد .
- موضوع تحقیق در حوزه کاری و تخصصی پژوهشگر باشد .
- موضوع پژوهش باید به گونه ای باشد که جامعه به انجام تحقیق در مورد آن نیازمند باشد و پژوهش بتواند با نتایج خود مشکلی را از جامعه برطرف کند.
- پژوهشگر به عنوان تحقیق و انجام پژوهش در مورد آن میل و علاقه داشته باشد .
- موضوع تحقیق باید عملی و اجرایی بوده و قابلیت انجام تحقیق را داشته باشد.
- عنوان تحقیق باید به گونه ای باشد که هدف های تحقیق را بیان کند.
- بهتر است در عنوان تحقیق، قلمرو مکانی و محدوده زمانی پژوهش مشخص گردد.

۲- اصطلاحات و واژه ها

معمولاً تعدادی از اصطلاحات و واژه های فنی و تخصصی مربوط به عنوان و موضوع پژوهش (۳ تا ۶) ارائه شده و برای هریک مختصراً از منابع اصلی و معتبر، تعریفی آورده می شود.

۳- شرح و بیان مسئله تحقیق (طرح یک مشکل)

مسئله در واقع سئوالی است که در ذهن پژوهشگر راجع به یک پدیده، مشکل یا معضل مطرح می شود، هدف محقق از طرح این سئوال ریشه یابی، علت یا علل به وجود آورنده آن مشکل و یا راهکارهای رفع آن است . در بیان مسئله محقق باید نکات زیر را رعایت کند:

- محقق، شواهدی باید نشان دهد که معضلی یا مشکلی در جامعه وجود دارد.
- محقق باید مشکل مطرح شده را بیان کند و ابعاد مختلف آن را به طور مستند نشان دهد.
- محقق باید نشان دهد که قصد او از انجام تحقیق چیست؟ کدام متغیرها را قصد دارد مطالعه کند؟ نحوه ی مطالعه متغیرها (اثر، رابطه یا ...) چگونه است.

- پژوهشگر در پایان بهتر است محدوده زمانی و قلمرو زمانی تحقیق را هم مشخص کند. بطور کلی مسئله تحقیق باید مشکل را مطرح کند، ابعاد آنرا مستند نشان دهد، انگیزه پژوهشگر را بیان کند ، متغیرها را نشان داده، نحوه بررسی آنها را روشن نموده و محدوده مکانی و زمانی تحقیق را تعیین نماید.

۴- اهمیت و ضرورت موضوع تحقیق

در این مورد پژوهشگر باید مشخص کند که موضوع تحقیق چه اهمیتی دارد و ضرورت انجام این پژوهش چیست و نتایج آن در چه زمینه ای از اهمیت بیشتری برخوردار است.

- اهمیت این تحقیق در ارتباط با نظریه های موجود چیست؟
- نتایج این تحقیق در غنا بخشیدن به ادبیات موضوع چه نقشی دارد؟
- نقش نتایج تحقیق در ارائه مدل، الگو، نظریه جدید یا توسعه و بسط نظریه های قبلی چگونه است؟

- اهمیت نتایج تحقیق برای مدیران و برنامه ریزان چیست؟
- نتایج مثبت این تحقیق در ابعاد آموزشی و پژوهشی چه اثری دارد؟
- نتایج مثبت این تحقیق در ابعاد پژوهشی چگونه است؟

۵- پیشینه تحقیق

برای اینکه پژوهشگر تحقیقات خود را در راستای پژوهش های هم خانواده قرار دهد و آن را با دستاوردهای تحقیقات دیگران هماهنگ کند، نیاز دارد با مراجعه به اسناد و مدارک پیرامون موضوع و مسئله ای که برای تحقیق انتخاب کرده، آگاهی خود را گسترش دهد.

هدف از گنجاندن بخش پیشینه تحقیق و ادبیات موضوع، توجه به نکات زیر است:

- برقراری ارتباطی منطقی میان اطلاعات پژوهش های قبلی با مسئله تحقیق

-آشنایی با چارچوب نظری یا تجربی مسئله تحقیق

-آشنایی با روش های تحقیق مورد استفاده در پژوهش های گذشته

-پیشگیری از دوباره کاری

-استفاده از تجربیات مفید محققان قبلی

-آگاهی از نقاط ضعف پژوهش های پیشین

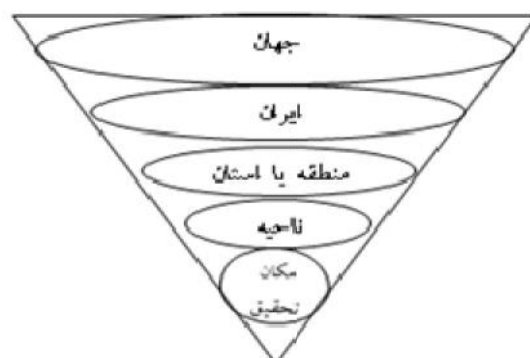
جهت دسترسی به اهداف بالا و تدوین مطالب پیشینه، رعایت نکات زیر ضروری است:

الف- منابع اطلاعاتی مرتبط با موضوع انتخاب گردد

ب- نتایج تحقیقات قبلی مطالعه، نقد و بررسی شود

ج- ترتیب موارد از کلی به جزئی (عمومی به اختصاصی) تدوین گردد

شیوه تدوین تحقیقات انجام شده

۶- اهداف تحقیق

اهداف تحقیق می تواند به دو صورت کلی و ویژه مطرح شوند:

الف-هدف کلی

هدف کلی مستقیماً از موضوع تحقیق مشتق می شود.

ب-اهداف ویژه

این هدف ها از مسئله پژوهش و از اهداف کلی مشتق می شوند و در واقع زیر مجموعه هدف یا اهداف کلی پژوهش هستند. این اهداف تصریح می کنند که در این تحقیق چه چیزی انجام می شود و چه چیزی انجام نمی شود.

۷- سوالات تحقیق

در صورتی که تحقیق با توجه به پیشینه پژوهش نتواند جهت خاصی را برای یافته های خود پیش بینی نماید و رابطه ی بین متغیرها را حدس بزند، می تواند به بیان سوالات پژوهش پردازد. در طرح سوالات تحقیق توجه به نکات زیر ضروری است :

- سوالات پژوهش مستقیماً از اهداف تحقیق منشأ می گیرند.

در سوالات تحقیق، یک نوع متغیر مطرح می شود-.

-آوردن کلمه آیا در ابتدای سوالات چندان مطلوب نیست.

بهتر است تعداد سوالات محدود، شفاف و بدون ابهام باشد-.

۸- فرضیه

-فرضیه، حدس و گمان محقق در مورد علل بوجود آمدن مشکل یا ارائه راه حل های آن است.

فرضیه، حدس و گمان محقق و در واقع جواب حدسی پژوهشگر در مورد سوالات تحقیق است -.

- فرضیه، حدس و گمان پژوهشگر در مورد وجود تفاوت، احتمال رابطه و یا اثر بین دو یا چند متغیر است.

- فرضیه، حدس و گمانی است که مبتنی بر دانش و تجربه در مورد حل یک مسئله است.

- اغلب فرضیه ها حدسیاتی است که به طور منطقی از نظریه ها بر می آیند.

- فرضیه جمله خبری ساده ای است که در آن دو یا چند متغیر (مستقل و وابسته) دیده می شود.

توجه: هماهنگی، همسویی و تعادل تعداد فرضیه ها با سوالات پژوهش بسیار لازم است.

برای مثال، یک فرضیه ساده این است که بگوییم: میزان سواد با تعداد اولاد رابطه دارد یا تعداد خودروها در میزان آلودگی هوا اثر دارد.

توجه: صحت(تایید) یا عدم صحت فرضیه (رد) در محک آزمایش و مطالعه و تحقیق تعیین می شود، لذا

پژوهشگر حق ندارد از قبل و بطور جانبدارانه در پی تأیید آن باشد و باید بداند رد یا تأیید فرضیه هیچ گونه اثر منفی برای پژوهش و پژوهشگر ندارد.

۹- روش و مراحل تحقیق

یکی از ارکان تحقیق و یا پژوهش که در پروپوزال مطرح می شود، تعیین نوع تحقیق و مراحل انجام آن است. در این مورد محقق ضمن اشاره به نوع تحقیق، مراحل انجام آن را شامل: ابزار گردآوری داده ها، روش گردآوری اطلاعات، جامعه آماری و حجم نمونه، روش انتخاب نمونه از جامعه آماری، ابزار تجزیه و تحلیل داده ها و بالاخره روش های تجزیه و تحلیل داده ها (روش های تحلیل کیفی و کمی) را توضیح می دهد.

در زیر به تعدادی از انواع تحقیق به طور مختصر اشاره می شود.

انواع تحقیق براساس هدف

- تحقیقات بنیادی

این تحقیقات در پی شناخت و کشف روابط بین پدیده ها و درک اصول و قوانین طبیعی است. این تحقیقات نظریه ها و فرضیه ها را آزمایش می کنند، قوانین علمی را کشف کرده و مرزهای دانش را توسعه می دهند.

- تحقیقات کاربردی

این تحقیقات بر داده ها و نتایج تحقیقات بنیادی تکیه دارند و در پی دستیابی به اصول و قواعدی هستند که بتوان آنها را در عمل و اجرا به کار بست. این تحقیقات در پی شناخت علل مشکلات و حل آنها هستند و کاربردی فراگیر دارند.

- تحقیقات توسعه ای

این تحقیقات در پی شناخت راه های بهبود یا افزایش تولید و روش های جدید تولید کالا و خدمات بوده و عمدتاً متوجه نوآوری در فرایند ها، ابزارها و محصولات در یک زمان و مکان خاص هستند.

انواع تحقیق بر اساس ماهیت و روش

تحقیقات تاریخی

این گونه تحقیقات مربوط به موضوعات معین و مربوط به زمان گذشته است و تلاش محقق در جهت کشف حقایق پیشین از طریق جمع آوری اطلاعات و اسناد مربوط به گذشته می باشد.

تحقیقات توصیفی

هدف این تحقیقات، توصیف عینی و منظم خصوصیات یک موقعیت یا یک موضوع است البته بدون هیچگونه دخالت یا استنتاج ذهنی مثل نگرش سنجی ها و منو گرافی ها. تحقیقات موردی، تحلیل محتوا، قوم نگاری و زمینه یابی از انواع آن محسوب می شوند.

تحقیقات همبستگی

این تحقیقات در پی کشف رابطه همبستگی بین متغیر هاست. جهت محاسبه میزان همبستگی بین دو متغیر از همبستگی های پیرسون و اسپیر من و کندال استفاده می شود.

تحقیقات علی (علت و معلولی)

در این تحقیقات پژوهشگر با مطالعه شرایط قبلی درصدد جستجوی علل یا روابطی برای وقوع حوادث است . تحقیقات پیمایشی

در این تحقیقات، محقق جهت پاسخ دادن به مسئله زمان حال و جمع آوری اطلاعات خود از روش پیمایشی و عمدتاً از تکمیل پرسشنامه و یا مصاحبه استفاده می کند و هدف محقق تعمیم نتایج نمونه به جامعه بزرگتر آماری است .

تحقیقات تجربی (آزمایشگاهی)

از این تحقیقات معمولاً جهت یافتن راه حل های مسائل و یا پیدا کردن راهکارهایی جهت حل مشکلات در زمان حال یا آینده استفاده می شود، در این تحقیقات عمدتاً از روابط علت و معلولی استفاده می کنند و محل آزمایش و پژوهش معمولاً آزمایشگاه است و متغیر ها برای محقق قابل کنترل می باشد.

تحقیقات نیمه تجربی

این تحقیقات بیشتر مربوط به تحقیقات اجتماعی است و امکان کنترل همه متغیرها برای محقق وجود ندارد، مثل سنجش خصوصیات اجتماعی و فرهنگی افراد.

تحلیل محتوا

این روش معمولاً برای سنجش تحلیل گفتار یا متن‌ها استفاده می‌شود، مثل مقایسه تحلیلی، روزنامه‌ها، مجلات، نوارها و ... تحلیل محتوا در مقولات مطالب عامیانه، علمی (متون مذهبی، کلامی، ادبی و ...) و تحلیل‌های کمی و ریاضی.

ابزار گردآوری داده‌ها

پژوهشگر گاه جهت بدست آوردن اطلاعات به مدارک و اسناد معتبر و موثق (کتب، منابع آماری و ...) مراجعه می‌کند که این منابع را دست دوم (second-hand) می‌نامند و گاهی نیز به منابعی نیاز دارد که در دسترس پژوهشگر نیست و یا به روز نیست، که در این جا به گردآوری اطلاعات از طریق میدانی (survey) یعنی تهیه پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده نیاز دارد.

ابزار تحلیل داده‌ها

در تهیه جداول، تدوین نمودارها، فرآوری، دسته‌بندی، استخراج و تحلیل بهتر داده‌ها از انواع نرم‌افزارهای کامپیوتری چون Spss، excel، GIS و ... استفاده می‌شود.

روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها

انواع روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها عبارتند از روش‌های تحلیل کیفی و کمی (آمار توصیفی و استنباطی) جامعه آماری و حجم نمونه

در این قسمت جامعه آماری مورد نظر مشخص شد، روش تعیین تعداد نمونه به طور شفاف بیان می‌شود و نیز به نحوه انتخاب نمونه‌ها از جامعه آماری نیز اشاره می‌شود.

- کاربرد نتایج تحقیق

در این مورد پژوهشگر به گروه‌ها، سازمان‌ها و نهاد‌های استفاده‌کننده از نتایج تحقیق اشاره می‌کند.

- محدودیت‌های تحقیق

در این مورد محقق با بیان محدودیت هایی که سر راه تحقیق است، به خواننده پیام می دهد که در مورد فرایند تحقیق قضاوت عادلانه ای داشته باشد.

در هر تحقیق تعدادی از محدودیت های احتمالی به شرح زیر می تواند سر راه محقق قرار گیرد:

- کمبود منابع علمی

- کمبود منابع مالی

- ضعف همکاری سازمان ها و نهاد ها

- گرفتاری های شخصی محقق

- کمبود زمان در اختیار

- تعداد و متغیرهای ناخواسته

- ناهماهنگی اساتید راهنما